

Судоустрій; прокуратура та адвокатура

УДК 347.965.825

Тищенко Катерина Вікторівна

студентка

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Тыщенко Катерина Викторовна

студентка

Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

Tyshchenko Kateryna

Student of the

Taras Shevchenko National University of Kyiv

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ АДВОКАТСЬКОГО
САМОВРЯДУВАННЯ АНГЛІЇ ТА УКРАЇНИ
СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ОСОБЕННОСТЕЙ АДВОКАТСКОГО
САМОУПРАВЛЕНИЯ АНГЛИИ И УКРАИНЫ
COMPARATIVE ANALYSIS OF THE PECULIARITIES OF THE SELF-
GOVERNMENT OF ADVOCATES OF ENGLAND AND UKRAINE**

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню особливостей систем адвокатського самоврядування Англії та України та їх порівнянню. Акцентом при дослідженні системи самоврядування в Англії стало самоврядування баристерів. Це пов'язано з тим, що саме їх правових статус, згідно з англійським правом, є сутнісно наближеним до правового статусу адвоката в Україні. Предметом дослідження є основні аспекти систем адвокатського самоврядування у визначених країнах. У статті викладено інформацію про структуру самоврядних органів, досліджено питання обов'язковості членства в органах адвокатського самоврядування. Також, дослідження торкнулося порівняння основних*

завдання та повноважень самоврядних органів Англії та України. Зроблено висновок про спільні та відмінні риси адвокатського самоврядування Англії та України та сформовано пропозиції можливого запозичення практики Англії в Україні.

Ключові слова: адвокатура, самоврядування, барістери, адвокатське самоврядування, англійське право.

Аннотация. Стаття посвящена исследованию особенностей систем адвокатского самоуправления Англии и Украины и их сравнению. Акцентом при исследовании системы самоуправления в Англии стало самоуправление баристеров. Это связано с тем, что именно их правовых статус, согласно английскому праву, является по существу ближе к правовому статусу адвоката в Украине. Предметом исследования являются основные аспекты систем адвокатского самоуправления в определенных странах. В статье изложена информация о структуре органов самоуправления, исследован вопрос обязательности членства в органах адвокатского самоуправления. Также, исследование затронуло сравнение основных задач и полномочий органов самоуправления Англии и Украины. Сделан вывод о общих и отличительных чертах адвокатского самоуправления Англии и Украины и сформированы предложения возможного заимствования практики Англии в Украину.

Ключевые слова: адвокатура, самоуправление, барристеры, адвокатское самоуправление, английское право.

Summary. The article is devoted to the study of peculiarities of the systems self-government of advocates of England and Ukraine and their comparison. Self-government of barristers became the emphasis of the study of self-government in England. This emphasis was chosen because the legal status of barrister, in accordance with English law, is essentially close to the legal status of an advocate in Ukraine. The subject of the study is the main aspects of

the systems of lawyer's self-government in decided countries. The article describes the structure of self-governing bodies, the obligatorily of membership in the bodies of the self-government of advocates. The study also devoted to the comparison of the main tasks and powers of the self-governing bodies of England and Ukraine. The conclusion is about the common and distinctive features of the self-government of advocates of England and Ukraine. In addition, there was some proposals formulated for the possible borrowing of British practice in Ukraine.

Key words: *advocacy, self-government, barristers, self-government of advocates, English law.*

Постановка проблеми. Адвокатура була і лишається одним із найважливіших інститутів правосуддя, що покликаний захищати права, свободи та інтереси фізичних та юридичних осіб. Внаслідок реформи правосуддя 2017 року значення адвокатури зростає. Оскільки адвокатура є самоврядним інститутом, вся відповідальність за її безперешкодне успішне функціонування лежить на самих адвокатах через, відповідно, органи адвокатського самоврядування. Саме тому, виведення найбільш ефективної формули здійснення самоврядування адвокатами стає першочерговим завданням як науковців і практиків, так і законодавця.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню особливостей діяльності органів адвокатського самоврядування присвячені роботи таких українських вчених, як Бакаянова Н. М., Варфоломєєва Т. В., Гловацький І. Ю., Коваленко Т. С., Кухнюк Д. В., Обловацька Н. В., Решота В. В., Святоцька В. О., Фурса С. Я. Вільчик Т. Б. присвятила роботу дослідженню системи органів адвокатського самоврядування в деяких країнах Європейського Союзу, зокрема, у Італії, Німеччині та Франції. Серед зарубіжних вчених, які працювали над дослідженням адвокатського самоврядування в Європі можна виділити Гаврилову А. В.,

Деханова С. А. тощо. Не зважаючи на значні напрацювання щодо предмету статті, проблема порівняльного аналізу українського законодавства, яке регулює діяльність адвокатського самоврядування та іноземного законодавства залишається невирішеною.

Формулювання цілей статті. Завданням дослідження є порівняльний аналіз особливостей адвокатського самоврядування України та Англії з метою виявлення можливих шляхів запозичення іноземного досвіду, потенційно корисного для адвокатського самоврядування України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для початку, варто означити, на регулювання діяльності яких саме суб'єктів надання правничої допомоги спиратиметься дослідження.

Як відомо, в Англії існує два основних види подібної до українського розуміння адвокатської професії. Перший з цих видів – "solicitor". Згідно з загальним розумінням солісітор надає правничу допомогу поза судом, основним видом його діяльності є надання консультацій. Другим видом є "barrister", який переважно займається саме судовим представництвом. Звісно, такий підхід є максимально узагальненим, і з цього є винятки, наприклад, солісітори теж мають право на здійснення судового представництва, але лиш у нижчих інстанціях місцевих судів. Що ж до барістерів, вони переважно захищають осіб у судах вищих інстанцій [9].

У зв'язку з проведенням нині реформи правосуддя, у тому числі внесенням змін до Конституції України більш доцільно у цілях дослідження здійснювати аналіз регулювання адвокатського самоврядування барістерів, оскільки саме правовий статус барістера більш подібний до статусу адвоката відповідно до українського права. Це доводиться, зокрема, приписами статті 131-2 Конституції України та підпункту 11 пункту 16-1 розділу XV «Перехідні положення» Конституції

України, за змістом яких виключно представництво адвокатами у справах, провадження по яким було порушено після 30.09.2016 р., у Верховному суді здійснюється з 01.01.2017 р.; у судах апеляційної інстанції – з 01.01.2018 р.; у судах першої інстанції – з 01.01.2019 р.; представництво органів державної влади та органів місцевого самоврядування в судах виключно прокурорами і адвокатами здійснюється з 01.01.2020 р.[1, с. 4]. Ці норми свідчать про поступове запровадження монополії адвокатури, та вказують на наближеність інституту адвокатури та інституту барістерів, оскільки у діяльності як перших, так і других превалює здійснення судового представництва.

Система самоврядування барістерів та її порівняння з системою українського адвокатського самоврядування.

Найстарішим органом самоврядування барістерів у Британії є “The General Council of the Bar” або ж “Bar Council” – Рада барістерів, якщо використовувати більш поширену сучасну назву. Його було засновано у 1894 році з метою контролю за порушеннями барістерами вимог професійної етики [7]. Згідно з Законом про суди та юридичні послуги від 1990 року (Courts and Legal Services Act 1990), нормативним актом британського парламенту, Рада барістерів є професійною асоціацією барістерів, покликаною здійснювати всебічне представництво інтересів своїх членів [8]. У 2006 році зі структури Ради було виділено незалежний регуляторний орган під назвою Комісія зі стандартів діяльності барістерів (Bar Standards Board), який також можна віднести до структури самоврядування, не зважаючи на те, що лиш частина правління цього органу є барістерами.

Структурно Рада адвокатів складається із 115 барістерів, які були обрані як представники Іннів, Округів та інших зацікавлених груп. Збирається самоврядний орган 7 разів на рік, на його чолі стоять виборні Голова, Заступник голови та Скарбник.

Надзвичайно важливим елементом самоврядування барістерів у Англії є Судові Інни. Кожен барістер повинен вступити в одну із чотирьох юридичних палат – Лінкольнс-Інн, Грейс-Інн, Міддл-Темпл або Іннер-Темпл [10].

В Україні можна виділити дві загальні форми самоврядування адвокатів: збори, які відбуваються на різних територіальних рівнях через певні проміжки часу (наприклад, конференції адвокатів регіону, З’їзд адвокатів України), та органи, які діють у період між зборами (наприклад, рада адвокатів регіону, Рада адвокатів України) та покликані забезпечувати виконання рішень, прийнятих на зборах та приймати інші акти, необхідні для нормальної поточної діяльності адвокатури (принагідно зазначити, що термін «збори» використовує Н. М. Бакаянова у своїх роботах [4, с. 102]). В основі всього – Національна асоціація адвокатів України, яка діє через організаційні форми, описані вище [2, 3, с. 126].

Тож, у загальному, українська та англійська системи мають багато спільних рис (на прикладі загальноукраїнського адвокатського самоврядування): наявність загальної асоціації адвокатів, наявність органу, який діє незалежно від загальної асоціації та уповноважений на прийняття важливих регуляторних актів тощо.

Обов’язковість членства англійських барістерів/українських адвокатів у професійних асоціаціях

Кожен барістер обов’язково повинен бути членом одного із чотирьох Судових Іннів. Без вступу в один із наявних Іннів доступ до професії барістера є неможливим, адже вступають туди ще за часів студентства, і саме рекомендація Інну (calling to the bar) дає можливість стати барістером [11].

Крім того, з інформації, наявної на офіційному веб-сайті Ради барістерів випливає, що у цій організації та у Комісії зі стандартів

діяльності баристерів членство для баристерів також є обов'язковим. Так, Рада роз'яснює: «Закон про суди та юридичні послуги вказує, що особи можуть здійснювати діяльність у суді тільки якщо вони є членами професійної асоціації, яка має норми, обов'язкові для виконання її членами, має ефективний механізм забезпечення виконання таких правил та засоби примусу. Відтак, Рада баристерів – через її майново та організаційно самостійного регулятора – Комісію зі стандартів діяльності баристерів – надає таке регуляторне забезпечення..»

Як бачимо, членство у органах адвокатського самоврядування для англійських баристерів є обов'язковим та, більше того, необхідним для можливості здійснення адвокатської діяльності.

В Україні, згідно з Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 р. № 5076-VI (далі – ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») членство адвокатів у професійній асоціації адвокатів – Національній асоціації адвокатів України (далі - НААУ) – є обов'язковим [2]. Проте, у колах науковців і практиків точаться численні дискусії щодо доцільності та правомірності встановлення обов'язку вступу до професійної асоціації. Наприклад, ще до створення НААУ у 2008 році Д. В. Кухнюк висловлював обґрунтовану думку щодо неправомірності створення в Україні асоціації з обов'язковим членством через специфіку норм Конституції [5, с. 1].

Все ж, Англія та Україна мають подібні вимоги щодо обов'язковості членства у професійній асоціації, можна сказати, що воно відбувається «автоматично» одночасно зі вступом до професії.

Отже, за умови реформування законодавства, на якому базується діяльність професійної асоціації, членство у ній може бути перевагою діяльності адвокатів України. Британський досвід, згідно з яким органам самоврядування притаманні, крім регуляторних, ще і значні захисні та

представницькі функції, а також значний ступінь їх реалізації, може стати прикладом для запозичення в Україні.

Основні повноваження англійських асоціацій баристерів та їх порівняння із повноваженням українських органів адвокатського самоврядування

Рада баристерів – основний орган самоврядування, який представляє баристерів Англії. Його завданнями є забезпечення високих стандартів професійної етики, справедливого правосуддя, високих стандартів здійснення адвокатури та забезпечення розвитку різних можливостей здійснення баристерами своєї діяльності [12].

Цей орган задає загальні тенденції розвитку адвокатури, а от повноваження щодо видання регуляторних актів покладаються на Комісію зі стандартів діяльності баристерів. Всі правила здійснення адвокатської діяльності, різноманітні роз’яснення, інформація тощо розробляються та видаються саме цим органом.

Комісія також веде реєстр баристерів Англії [6].

Цікавим його повноваженням є видача освітніх програм та матеріалів для осіб, які навчаються в юридичних школах та планують стати баристерами. В Україні такого повноваження у органів самоврядування немає, хоча, на нашу думку, сприяння професійному розвитку студентів останніх курсів за спеціалізацією «адвокатура», та видання конкретних корисних загальнодоступних підготовчих матеріалів для складання кваліфікаційного іспиту було б дуже корисним для майбутніх адвокатів.

Судові Інни мають багато спільного з традиційними англійськими клубами або общинами. Вони забезпечують освітню діяльність і підтримку баристерів та студентів. Вони також надають численні гранти та стипендії для різноманітних етапів на стежі набуття статусу баристера [10].

Як бачимо, подібні до українських повноважень є лише повноваження Комісії зі стандартів діяльності баристерів – своєрідного

виконавчого органу адвокатського самоврядування, який на вимогу загальних норм англійського права видає конкретизовані загальнообов'язкові регуляторні акти адвокатської діяльності. Безперечно, це пов'язано із традиційністю та «закритістю» спільноти баристерів, а також набагато меншою їх кількістю, порівняно з Україною.

На нашу думку, в Україні варто запозичити дещо саме із звичаїв та традицій Британії – взаємну підтримку учасників спільноти, забезпечення різних можливостей професійного розвитку починаючи з часів студентства. Органи адвокатського самоврядування на місцевих рівнях в Україні повинні приділяти більше уваги загальним тенденціям розвитку адвокатури, та впроваджувати стандарти та принципи діяльності, започатковані за загальноукраїнському рівні.

Висновки. Отже, тема порівняльного аналізу адвокатського самоврядування України із самоврядуванням інших країн з метою запозичення позитивного та доцільного для України досвіду лишається актуальною і мало розкритою. У статті проведено аналіз лише найбільш основних особливостей і тенденцій систем самоврядування адвокатів Англії та України. Тому ця тема є перспективною для подальшого вивчення.

Загалом, самоврядування адвокатів Англії та України має багато подібних рис з точки зору організації та системи органів. Основною відмінністю є значний рівень участі органів самоврядування Англії у етапі професійної підготовки майбутніх баристерів.

Можна зробити висновок, що зважаючи на традиційність формування англійської системи, не всі її напрацювання можна застосувати в Україні, більше того, деякі імплементувати неможливо взагалі, з огляду на особливості законодавства України. Проте, існує дуже багато практик та норм, які доцільно запровадити, зокрема, практику

стипендіювання майбутніх адвокатів, видання навчальних посібників для підготовки до складання кваліфікаційного іспиту тощо.

Література

1. Конституція України : станом на 30.09.2016 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Відомості Верховної Ради (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.
2. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» : станом на 05.01.2017 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013 - № 27, ст. 282.
3. До питання дієвості правового регулювання статусу органів адвокатського самоврядування [Електронний ресурс] / С. Фурса, О. Бабенко // Юридичний вісник. - 2014. - № 3. - С. 125-130. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2014_3_24
4. Збори адвокатів як організаційна форма адвокатського самоврядування [Електронний ресурс] / Н. М. Бакаянова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. - 2015. - Вип. 34(3). - С. 102-105. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_34\(3\)_28](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_34(3)_28)
5. Кухнюк Д. Самоуправление vs. юрлицо с обязательным членством / Д. Кухнюк. – Юридическая практика. – 2008. – № 26(548) [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravo.ua>
6. About Bar Standards Board [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.barstandardsboard.org.uk/about-bar-standards-board/>
7. Bar Counsel History [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://web.archive.org/web/20090814193432/http://www.barcouncil.org.uk/about/history/>
8. Courts and Legal Services Act 1990 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1990/41/introduction>

9. Difference Between Solicitor and Barrister [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.thelawyerportal.com/free-guides/difference-between-solicitor-and-barrister/>
10. Inns of Court [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.barcouncil.org.uk/about-the-bar/what-is-the-bar/inns-of-court/>
11. Qualifying as a barrister, joining an inn [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.barstandardsboard.org.uk/qualifying-as-a-barrister/current-requirements/bar-professional-training-course/how-to-apply-for-the-bptc/joining-an-inn/>
12. What is the Bar Council? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.barcouncil.org.uk/about-us/what-is-the-bar-council/>

References

1. Konstytutsiya Ukrayiny : stanom na 30.09.2016 / Verkhovna Rada Ukrayiny. – Ofits. vyd. – K. : Vidomosti Verkhovnoyi Rady (VVR), 1996, # 30, st. 141.
2. Zakon Ukrayiny «Pro advokaturu ta advokat-s'ku diyal'nist'» : stanom na 05.01.2017 / Verkhovna Rada Ukrayiny. – Ofits. vyd. – K. : Vidomosti Verkhovnoyi Rady (VVR), 2013 - # 27, st. 282.
3. Do pytannya diyevosti pravovoho rehulyuvannya statusu orhaniv advokat-s'koho samovryaduvannya [Elektronnyy resurs] / S. Fursa, O. Babenko // Yurydychnyy visnyk. - 2014. - # 3. - S. 125-130. - Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2014_3_24
4. Zbory advokativ yak orhanizatsiyna forma advokat-s'koho samovryaduvannya [Elektronnyy resurs] / N. M. Bakayanova // Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Seriya : Pravo. - 2015. - Vyp. 34(3). - S. 102-105. - Rezhym dostupu: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_34\(3\)_28](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_34(3)_28)

5. Kukhnyuk D. Samoupravlenye vs. yurlytso s obyazatel'nym chlenstvom / D. Kukhnyuk. – Yurydycheskaya praktyka. – 2008. – # 26(548) [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.pravo.ua>
6. About Bar Standards Board [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.barstandardsboard.org.uk/about-bar-standards-board/>
7. Bar Counsel History [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <https://web.archive.org/web/20090814193432/http://www.barcouncil.org.uk/about/history/>
8. Courts and Legal Services Act 1990 [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1990/41/introduction>
9. Difference Between Solicitor and Barrister [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <https://www.thelawyerportal.com/free-guides/difference-between-solicitor-and-barrister/>
10. Qualifying as a barrister, joining an inn [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <https://www.barstandardsboard.org.uk/qualifying-as-a-barrister/current-requirements/bar-professional-training-course/how-to-apply-for-the-bptc/joining-an-inn/>
11. Qualifying as a barrister, joining an inn [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <https://www.barstandardsboard.org.uk/qualifying-as-a-barrister/current-requirements/bar-professional-training-course/how-to-apply-for-the-bptc/joining-an-inn/>
12. What is the Bar Council? [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <https://www.barcouncil.org.uk/about-us/what-is-the-bar-council/>